

MENG CHUANDE

A KÍNAI ERDŐGAZDÁLKODÁS IRÁNYÍTÁSI RENDSZERÉNEK REFORMKÍSÉRLETEIRŐL

Kína természeti kincsekben gazdag, de erdővagyonban szegény ország. 1949-ben — a felszabadulás évében — az erdővel borított terület 70 millió ha volt, az ország összes területének 7,5%-a. A felszabadulást követő 30 évben az erdőterület 120 millió ha-ra, az ország erdősültsége 12,5%-ra növekedett, de Kína még így is csak a 121. az országok rangsorában az egy főre jutó erdőterület tekintetében. Az elmúlt évtizedekben az erőteljes népszaporodás és az utóbbi 10 évben a népgazdaság modernizálása következtében egyre nagyobb igényeket támasztanak a fakitermelő gazdaságokkal szemben, és ezért az erdőtelepítés és fakitermelési ágazat fejlesztése a kínai népgazdaság kiemelt programja.

A népgazdasági terv szerint Kína erdősültsége 1990-ben eléri a 20⁰/₀-ot, s az évi fakitermelés mennyisége meghaladja a 100 millió m³-t.

A feladat teljesítését és az erdőgazdálkodás fejlődését akadályozta a múlt évtizedekben folytatott helytelen gazdaságpolitika és a kialakult, erősen centralizált irányítási rendszer. „A nagy, ugrásszerű fejlődés” és a népi kommunák mozgalma idején minden magántulajdonban levő erdőt, hegyvidéki földet államosítottak vagy a kommuna tulajdonába vettek. Az 1966-ban kezdődött, ún. kulturális forradalom idején sok helyen teljesen megsemmisítették a háztáji gazdálkodást, mint a kapitalizmus maradványát. Minden fát a közös tulajdon részének tekintettek. A fák és az erdők „mindenki, de mégis senkié” lettek. Emiatt sok erdő kopár területté vagy futóhomokos földdé vált. Az erdőpusztítás folyamatát segítette az a politika is, amelyik túlhangsúlyozta „a mezőgazdaságban a gabonatermelés a fő láncszem” jelszót, aminek alapján az erdőterületek rovására is igyekeztek a növénytermesztést bővíteni.

1979-ben nagy fordulatot vett a kínai gazdaságpolitika és megkezdték a mezőgazdasági reformot. Ez a reform akkor még nem érintette az erdőgazdálkodást. A reform sikere azonban segítette a lemaradás felismerését és a hegyvidéken — ahol általában az erdőgazdálkodás folyik — az itt felmerült problémák is kikényszerítették az erdőgazdálkodás irányítási rendszerének a reformját. A reformkísérleteket 1982—83-ban kezdték meg ezen a területen.

A mikrogazdasági szervezeti rendszer reformja

A régi irányítási rendszer nem hagyott mozgásteret a gazdálkodóknak, és az anyagi érdekeltség kiiktatásával megsértette a munka szerinti elosztás elvét. A hibák leküzdésére a mezőgazdasági reform során kialakított felelősségi rendszer jó megoldásnak bizonyult, ezért az erdőgazdaságban is átvették ezt a munkaszervezési formát. A kollektív tulajdonban levő földterületeket és erdőket illetően a következő módszereket kísérletezték ki.

Az erdőtelepítésre alkalmas területeket szerződés alapján a *parasztcsaládok*-ra bízják, a területen levő fákat pedig eladják a parasztnak. A telepítést a szerződés megkötését követő harmadik év őszén vizsgálják meg a szakemberek. Ha az állomány eléri a meghatározott norma 85%-át, a szerződésben vállalt költséget teljes mértékben megtéríti a kollektíva. Ha a beállottság meghaladja a 85%-ot, a többlet után prémiumot fizetnek, ha viszont nem éri el azt, a felülvizsgálatot elhalasztják az ötödik évre. Ha az ötödik évben az állomány törzsszáma eléri a norma szerinti alsó határt, a kollektíva megtéríti a teljes költséget, de prémiumot már nem fizet. Ha a telepítés az ötödik évben sem éri el az említett arányt, de a norma 40%-át meghaladja, a gazdálkodó minden kiesett fa után bírságot fizet és köteles a hiányzó fákat meghatározott idő alatt, saját költségére pótolni. 40%-os beállottsági szint alatt a teljes költség a gazdálkodót terheli.

A meglevő erdők felelősségi rendszerbe vonása esetén a szerződés alapján a gazdálkodó családok — felelősséget vállalva — jövedelemben vagy kitermelt faanyagban osztoznak a kollektívával. A gazdálkodó családok általában a következő felelősséget vállalják:

- felelősek a gazdálkodásuk alatt levő földterület hosszú távú fejlesztésének tervezéséért, annak végrehajtásáért, valamint az évi tervfeladatok teljesítéséért;
- felelősek a kitermelt faanyagok minőségéért, amit általában úgy szabnak meg, hogy az összes termék 95%-ának meg kell felelnie a normáknak, az élőfaállományt mindig az eredeti érték megállapításából indulnak ki, a faválasztékban és fafaj-összetételben is meg kell felelni a követelményeknek;
- a gazdálkodók kötelesek idejében technikai intézkedéseket tenni az erdőterületek bővítésére és a fák ápolására, a technikusok segítségével mintatáblákat kell létrehozniuk;
- a családok kötelezik magukat az erdővédelemre is, felelősek az erdőtűz megelőzéséért és elhárításáért, a kártevők irtásáért és a tiltott favágás megakadályozásáért.

A kollektíva és a családok között a jövedelem vagy a természetbeni elosztást illetően nincsen egységes rendeleti szabályozás. Általános gyakorlat, hogy az újonnan telepített erdők jövedelmének nagyobb része mindig a gazdálkodót illeti. A meglevő erdőknél mindig az eredeti érték megállapításából indulnak ki, és így határozzák meg a várható nyereség szétosztásának a mértékét.

A kínai felelősségi rendszer főként a családonkénti gazdálkodást jelenti, de nem csak kizárólag azt. Vannak speciális szakmákra szakosodott brigádok, csoportok, *önkéntesen szerveződött kollektívák* is. Az erdőgazdálkodásban ezek a csoportok főleg azokon a területeken vállalják a gazdálkodás felelősségét, amelyek nem alkalmasak családi gazdálkodásra. Ezek a csoportok is szerződést kötnek a nagy kollektívával, de a belső munkamegosztás és jövedelemelosztás szempontjából teljes önállósággal rendelkeznek.

A felelősségi rendszer bevezetése óta eltelt időszak fontos fejleménye a *meghatározott gazdálkodásra szakosodott családok* számának a növekedése. Ezek a családok magasabb hatékonysággal dolgoznak, mivel újabb technikát, technológiát és modern gépeket is alkalmaznak. Az erdőgazdálkodásban négyfajta szakosított család van:

1. erdőtelepítésre szakosodott család (több száz, sőt több ezer ha-ra kiterjedő tevékenységgel);
2. faiskolákkal foglalkozó családok;

3. erdővédelemre szakosodott családok;
4. gazdasági fajokra (pl. gyümölcsfák) szakosodott családok.

Az állami erdőgazdaságban is bevezetik a felelősségi rendszert. A különbség az, hogy ott általában nem családonként, hanem *dolgozónként* működik. A szerződésben megállapítják, ki és milyen nagy terület gazdálkodására vállalja a felelősséget, a gazdálkodónak milyen feladatot kell teljesítenie és milyen minőségű terméket kell produkálnia.

A gazdaság megszabja, hogy mennyi jövedelmet és prémiumot biztosít vagy esetleg milyen bírságot szab ki, figyelemmel a munka minőségére. Ugyanakkor a gazdaság felelős a tervmutatók teljesítéséért, a különféle költségek államilag meghatározott kereteinek a betartásáért az irányító szervekkel szemben. Általában felszámolták az óra- és teljesítménybért, s helyette a *nyereségtől függő bérezést* vezettek be. A szociális juttatásokat, pl. erdővidéki pótlék, élelmiszer-támogatás, tüzelőanyag-támogatás stb. azonban az elért eredménytől függetlenül fizetik.

A felelősségi rendszer létrehozása általában négy lépésben történik:

1. gazdasági kísérleteket hajtanak végre és megállapítják a különféle módszerekkel kapcsolatos tapasztalatokat;
2. a kísérletekkel párhuzamosan és azt követően felméri az erdőállományokat és az erdőtelepítésre alkalmas területeket, felbecsülik a meglévő fák értékét;
3. megvitatják a parasztek vállalkozói javaslatait;
4. a kollektíva szerződést köt családokkal, egyénekekkel vagy csoportokkal.

A felelősségi rendszer bevezetésével szükségessé vált az *irányítószervek átszervezése* is. Nagymértékben csökkentették az irányítók számát, felszámolták a brigádokat és termelőcsoportokat, s ezzel egyidőben a megfelelő szintű párt-, ifjúsági és szakszervezeti szerveket is. *Megerősítették a technikusok szerepét.* Technikai tanácsadó állomásokat és különböző tanfolyamokat rendeztek. Az utasítások helyett ma főként szabályozóeszközökkel irányítanak. Az irányítószervektől ügyintézőket küldenek le a gazdálkodásban felmerülő kérdések megoldására. 20—30 családra jut egy ügyintéző, aki egyfelől hivatalos ellenőr, másfelől a családok érdekvédelmi képviselője, aki részben saját hatáskörében oldja meg a problémákat.

Egyes területeken felszámolták a termelőeszközök központi elosztási rendszerét és helyette a parasztek készpénzért vagy áruhitellel vásárolhatják meg azokat. A meglévő gépek, berendezések nagy részét eladják a családoknak (pl. traktorok, fűrészek stb.), s a bevételt az állam speciális alapként kezelve, a gépállomány modernizálására fordítja.

A reformpolitika alapelve, hogy

a kormány az erdőgazdálkodásban hosszú távon is főként a családi felelősségi rendszerre kíván támaszkodni, ezért a szerződések hosszú időre, 10—15 évre, illetve 30—50 évre érvényesek; a felelősségi rendszer biztosítja a munkából származó jövedelem és szerződésben rögzített jogok örökölhetőségét; a kormány támogatja a parasztek többirányú tevékenységét. Az erdőgazdálkodás mellett állattenyésztést, gyógynövénytermesztést és más mellékfoglalkozást is folytathatnak. Az erdőtelepítésben idegen munkaerőt is alkalmazhatnak.

Ez a politika nagymértékben ösztönzi a parasztságot a bővített újratemelésre, s redkívül kedvezően hat az erdőgazdaság fejlődésére.

A gazdasági kísérlet főbb eredményei

A reformkísérleteket megelőzően, sokan kételkedtek abban, hogy a parasz-
tok — miután birtokukba vették az erdőket — hatékonyan tudnak-e gazdál-
kodni azokkal, nem fogják-e szakszerűtlenül kitermelni. A reform eredményei
teljes mértékben szétoszlatták ezeket az aggodalmakat. Az új irányítási rend-
szer bevezetése óta az erdőterület rohamosan bővül, az erdőgazdaságok eddig
nem tapasztalt ütemben fejlődnek. Nagy az erdőtelepítési és erdőfelújítási kedv,
s ez eredményezi a korábban csökkenő erdőterület bővülését, s nyújt biztonsá-
gát arra, hogy a fakészletek nem hogy nem merülnek ki, hanem gyors
ütemben növekednek.

A reform előtt a hatóságok törvényrendeletek sorával sem voltak képesek
megakadályozni a falopásokat, szabálytalan fakitermeléseket, az erdő pusztulását. A felelősségi rendszer gyökerestül felszámolta ezeket a jelenségeket. A parasz-
tok az erdő igazi gazdáinak érzik magukat, nemcsak a falopásokat gátolják meg, hanem az ott élő növényvilágot is megőrzik.

Jelentősen nőtt az erdők élőfakészlete. A parasz-
tok életszínvonala gyorsan emelkedett, s az erdőgazdaságok is nagyobb nyereségre tettek szert. A faanyag-
termelés mennyiségi növekedésével egyidőben a minőség is emelkedett, és nö-
vekedett az értékesebb választékok arányrésze is. Nagymértékben csökkentek
a termelési költségek, ami egyrészt az irányítási rendszer racionalizálásából
adódó költségmegtakarítások (rezsicsökkenés), másrészt a termelőeszközök és
a munkaerő ésszerűbb, körültekintőbb felhasználásának eredménye.

Következtetések

A kínai felelősségi rendszer olyan, mintha csodaszer lenne, egyszerre meg-
gyógyíthatja a kínai népgazdaságot sok súlyos betegségből. Pedig nem csoda-
szerről van szó, csupán fontos igazságok felismeréséről.

Korábban abban láttuk a szocializmus előnyét a magántulajdonon alapuló
tőkés társadalmi rendszerrel szemben, hogy a nép — miután a társadalmi
tulajdon uralkodóvá vált — nagy szeretettel és lelkesedéssel fogja gyarapítani
azt, mint saját vagyonát, saját gazdaságát. Az elképzelés azonban nem való-
sult meg ilyen tiszta formában. Ezt a kínai és sok más szocialista ország ta-
pasztalata is bizonyítja. A dolgozók inkább munkavállalókként, mint gaz-
dakként viselkedtek. Ennek ellenére a köztulajdon létrehozása általánosságban
nem hibáztatható, a hibát inkább abban látom, hogy túlzásba vittük a tulajdon-
viszonyok megváltoztatását, s nem hoztunk létre megfelelő vagyonérdekeltsé-
get, amely kézzel foghatóan megtestesíti a dolgozók gazdapozícióját. S hiba
volt az is, hogy nem alakították ki a termelőerőknek megfelelően differen-
ciált gazdálkodási formákat.

A közgazdászok, sőt a politikusok legnagyobb része számára már világossá
vált, hogy sok kisüzemet, boltot nem is kellett volna államosítani vagy szö-
vetkezetbe vonni. Az erdőgazdaságban is hasonló a helyzet. A kis erdőtáblá-
kat, elszörtan élő fákat nem kellett volna köztulajdonba venni. Sok szocia-
lista országban jelenleg ezért tudatosan fejlesztik a magánszektor a szocialis-
ta szektor mellett. Ez nagyon helyes. A vagyonérdekeltség létrehozása és meg-
felelő gazdálkodási formák kialakítása kulcsfontosságú a szocialista gazdaság
jövője szempontjából. Nyilvánvaló, hogy a kínai felelősségi rendszer nemcsak
nyereségérdekeltséget, hanem vagyonérdekeltséget is jelent. A 30—50 évre
terjedő szerződés, a szerződésben megállapított jogok örökölhetősége meg-
nyerte a parasz-
tok bizalmát, s ez roppant nagy erőket szabadított fel.

A szocialista gazdálkodás másik előnye a *demokratizmus* kibontakoztatása, amit a régi rendszerben nehéz volt megvalósítani. A felelősségi rendszer kialakításával Kínában sokkal jobban érvényesítik a munka szerinti jövedelemelosztás szocialista elvét és a demokratizmust is jobban kibontakoztatták. Ez a feltétele a közös gazdaság gyors fejlődésének.

Minden dolognak azonban két oldala van. Az új rendszer legnagyobb mellékhatása, hogy fokozódik a társadalom tagjai közti jövedelmi különbség, ami társadalmi feszültségeket okoz. Ez az ellentmondásos helyzet abból is adódik, hogy Kínában ma még nincs megfelelő adórendszer. A jövedelemkülönbségek gyakran nem a munkából, hanem a kedvezőbb jövedelemforrásból (esetenként teljesen ebből) származnak. Ezt és más kérdéseket sem lehet azonban a régi rendszer fenntartásával megoldani. Egyetlen kiút van csupán: az új irányítási rendszer továbbfejlesztése, tökéletesítése.

AZ ERDŐGAZDASÁGOK ÉS A VÍZGAZDÁLKODÁSI TÁRSULATOK KÖZÖTTI VITÁS KÉRDÉSEKRŐL

Dr. Luib Nándor

A hatályos jogszabályok szerint a nem vízgazdálkodási társulati tag erdőtulajdonos (kezelő, használó) a vele szemben megállapított érdekeltségi hozzájárulás jogalapja és összecszerúsége miatt, a társulat székhelye szerint illetékes helyi tanács végrehajtó bizottsága pénzügyi feladatokat ellátó szakigazgatási szervénél kifogással élhet, továbbá, ha a jogerős államigazgatási határozatot is sérelmesnek tartja, annak felülvizsgálatát az illetékes bíróságtól kérheti.

Az erdő tulajdonosa (kezelője, használója) és a vízgazdálkodási társulat között az érdekeltségi hozzájárulás fizetésére kötelezés (jogalap, összecszerúség) miatt keletkezett vitás ügyekben — államigazgatási eljárásban vagy az államigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata során — csak az adott erdőterület vízviszonyainak minden kérdésre kiterjedő vizsgálata alapján hozható megalapozott döntés. Objektív álláspont a vitás kérdésekben (az adott erdőterület a vízgazdálkodási társulat területébe tartozik vagy sem; a vízgazdálkodási társulat tevékenysége vízgazdálkodási szempontból az erdőterületre előnyös vagy káros hatásokat vált ki) különleges szakértelemmel (vízügyi, erdészeti, mezőgazdasági) rendelkező személy megalapozott véleménye alapján alakítható ki.

A vonatkozó vízügyi jogszabályok rendelkezései alapján a szakértői vizsgálatnak az alábbi főbb kérdésekre kell kitérjedni:

- Az adott erdőterület vízviszonyai az érdekeltségi terület vízviszonyaival vagy az azon kiépített vízművekkel hidrológiai vagy vízügyi-műszaki kapcsolatban vannak-e?

Nemleges szakértői vélemény alapján az erdő tulajdonosa (kezelője, használója) az érdekeltségi hozzájárulás fizetésének kötelezettsége alól *mentesülhet*.

- Ha a szakértői véleménye szerint az adott erdőterület vízviszonyai az érdekeltségi terület vízviszonyaival vagy az azon kiépített vízművekkel hidrológiai vagy vízügyi-műszaki kapcsolatban vannak, akkor további szakértői vizsgálat tárgya, hogy a társulati vízi létesítmények rendeltetésszerű vízügyi-műszaki hatása az adott erdőterület tekintetében vízgazdálkodási előnyt nem jelent, vagy elmaradásukból vízgazdálkodási szempontból hátrány nem származik.

Amennyiben a szakértői vélemény szerint a társulati vízi létesítmények működtetése az adott erdőterületre vízgazdálkodási szempontból *közömbös*, úgy az erdő tulajdonosa (kezelője, használója) az érdekeltségi hozzájárulás fizetési kötelezettség alól *mentesülhet*.

Meg kell jegyezni, hogy az erdő — az erdőterület vízviszonyai és a vízgazdálkodási társulat érdekeltségi területének vízviszonyai között kimutatható hidrológiai, vízügyi-műszaki kapcsolat esetén — vízgazdálkodási szempontból *kedvező* hatással lehet a vízgazdálkodási társulat erdőterületen kívüli érdekeltjeire.

Folytatás a 42. oldalon